

A woman with long dark hair, wearing a dark coat, is seen from the side, looking down at a tablet computer she is holding. The background is a dimly lit subway station with overhead lights and blurred figures of other people.

Förortslyftet

Trygghet

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden år 2030
Fastställd av landsmötet 2021

Förslag

1. Förnya det brottsförebyggande arbetet. Samtliga myndigheter som arbetar med barn och unga ska få i uppdrag att inkludera brottsförebyggande arbete. Det pågående arbetet med ny socialtjänstlag måste innehålla socialtjänstens brottsförebyggande uppdrag.

2. Socialtjänsten bör få tydligt uppdrag att stötta skolgången och förebygga skolfrånvaro. Samverkan mellan skola och socialtjänst måste förbättras och sekretessen däremellan underlättas för samordnat arbete kring barnet och familjen.

3. Kommuners ekonomi ska inte hindra tvångsomhändertaganden. Staten bör ta över finansieringen av LVU. Barn och unga ska få bättre stöd att klara sin skolgång efter beslut om omhändertagande.

4. Inför nya mål för tvångsvården av barn och unga. Det saknas tydliga mål och krav på uppföljningar för att säkra att vården är evidensbaserad och rätt utformat utifrån barnets behov.

5. HVB-hem med kraftiga missförhållanden ska stängas. Liberalerna vill se tydligare krav på mål och uppföljning för vilken vård som ges tvångsomhändertagna barn. Missförhållanden vid boenden ska leda till skarpare konsekvenser.

6. LVU för att skydda barn utsatta för kriminella miljöer. Omhändertagande enligt LVU måste komma i fråga i påtagligt högre omfattning för att skydda utsatta barn som lever i kriminella miljöer. Lagstiftningen ger utrymme för att den unge får bo i hemmet med vårdplan enligt LVU.

7. Skydda barn som riskerar att utsättas för våld i hemmet. Barnets rätt till ett liv i trygghet ska stå före en dömd förälders rätt till sitt barn, i de fall det handlar om våldsbrott. Orosanmälning ska alltid göras när vårdshavare anhölls för våldsbrott. Umgängesrätten ska begränsas när våld mot barn utreds. Den förälder som döms för mord på barnets andra förälder ska alltid fräntas vårdnaden.

8. Hembesöksprogram i utsatta områden. Liberalerna bör verka för att Socialstyrelsen tar fram riktlinjer för kommuner att genomföra hembesöksprogram för nyblivna förstagångsföräldrar, där barn i områden som klassas som utsatta eller med en förhöjd riskfaktor.

9. Alla barn ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under en elevs skoltid. Hälsosamtal ska vara ett enskilt samtal som leds av skolsköterska (med utbildning i motiverande samtal) eller kurator. Frågor ska ställas om utsatthet som våld och trakasserier förutom livsstil och hälsa.

10. Utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan. Det bör genomföras en nationell satsning för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan genom ökad kunskap i hur man arbetar med pojkar och unga män i frågor om kroppsintegritet, impuls kontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor.

11. Bättre villkor för socialsekreterare. Inför karriärtjänster för socialsekreterare och avlastning med hjälp av socialsekreterarasistenter. En legitimation för socialsekreterare och socionomutbildningen görs om med mer praktik och handledarstöd.

12. Satsa på kunskapsbaserade metoder och forskning inom socialtjänst. En del av dagens arbete är i realiteten välvilligt stöd som aldrig utvärderats ordentligt. Därför behövs mer forskning för att sluta alla de kunskapsluckor som identifierats.

13. Statlig satsning på idrott för integration. Inrätta ett statligt stöd för att barn i socioekonomisk utsatthet i utsatta områden ska kunna delta i idrottsföreningar och andra fritidsaktiviteter.

14. Föräldrar samt barn och unga ska kunna åläggas att delta i sociala insatser. Socialtjänsten kunna besluta om fler insatser, så kallat mellantvång, än idag samt att ta hjälp av polis, genom så kallad handräckning, för att säkerställa att vårdnadshavare eller barn och unga deltar i insatserna.

15. Lätta upp sekretessen som hindrar polis och socialtjänstens samverkan. Inför ny huvudregel att polis och socialtjänst ska kunna dela uppgifter med varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge.

16. Slopas den automatiska ungdomsrabatten för myndiga som begår grova brott. Ålder ska inte beaktas vid straffmätningen om en myndig person har begått ett brott där minimistraffet är minst ett års fängelse. I ett nästa steg vill vi reformera reglerna ytterligare så att den automatiska ungdomsrabatten även tas bort för den som återfaller i brott med lägre straffvärde.

17. Släpp inte ut unga gripna direkt. En ung person som begår ett förnedringsrån eller andra grova våldsbrott ska aldrig kunna släppas direkt för att kunna hota sina offer. Vi menar att en bred översyn måste ske av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare.

18. Kriminalvården ska ansvara för unga som begår allvarlig brottslighet. Det ska i ökad utsträckning vara Kriminalvården som ansvarar för rehabiliteringen av unga gängkriminella med särskilt svår problematik och av de unga som har begått grova brott.

19. Renodla ungdomsvården. Riktlinjerna måste tydliggöras så att barn och unga aldrig ska blandas på ett sätt som innebär risker för det enskilda barnet, samt av förutsättningarna till vård försämras.

20. Arbeten med omhändertagna barn ska säkerhetsklassas. I takt med ökat behov av säkerhetsstärkande arbete vid inte minst SiS-institutioner, bör det där även krävas registerutdrag vid anställning, likt det som krävs på Kriminalvården.

21. Skärp straffen för dem som rekryterar unga till brott. Att förhindra nyrekrytering till gängkriminalitet är avgörande för att minska brottsligheten. Straffen för de som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott bör skärpas

22. Brotts av barn ska alltid utredas av polisen. I dag är huvudregeln att brott som begås av personer under 15 år inte ska utredas av polis, men att utredning ska ske i särskilda fall. Vi vill tvärtom att huvudregeln ska vara att brott som begås av minderåriga ska utredas.

23. Maxtak för sluten ungdomsvård bör höjas. För att vården när det gäller de som begår de allra grövsta våldsbrotten ska vara effektiv bör man kunna döma personerna till vård en längre tid än fyra år. Maxtaket för de grövsta våldsbrotten bör kraftigt höjas.

24. Utbetalningar från socialtjänsten ska granskas för att motverka välfärdsfusk. Det räcker inte med att granska utbetalningar från statliga system, även felaktiga utbetalningar som går till kriminella personer via kommunala system måste granskas.

25. Gemensamt skattekonto. För att bättre motverka fusket inom välfärdssystemen bör alla utbetalningar från det offentliga till enskilda göras via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet.

26. Ta kriminellas tillgångar. Rättsväsendet måste få bättre möjligheter att beslagta tillgångar från gängkriminella, till exempel kontanter, guld eller värdefulla smycken som härrör från en kriminell livsstil. Möjligheten bör stärkas till ett så kallat utvidgat förverkande.

27. Myndigheter ska göra fler gemensamma tillslag mot gängen. Tydliggör instruktionerna till myndigheter att genomföra fler gemensamma tillslag för att bekämpa gängrelaterad brottslighet som narkotikahandel, vapen eller prostitution.

28. Övergrepp i rättssak. Övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn bör räknas som grovt övergrepp i rättssak, med strängare straffskala. Elektronisk fotboja bör kunna användas i de fall där unga personer misstänks.

29. Fler kontaktförbud för den som är åtalad för brott. Fler kontaktförbud mot misstänkta i brottmål behöver utfärdas. Kontaktförbud ska där så krävs även kunna meddelas personer i den brottsmisstänktes närhet vars agerande gör det rimligt tro att det finns risk för hot eller våld. Det kan till exempel handla om gängmedlemmar.

30. Skydda vittnen vid rättegångar. Vittnen eller målsäganden ska känna sig trygga i samband med rättegångar. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen. Det behövs också bättre möjligheter till fler förhör via länk för den som känner sig hotad.

31. Begränsa kriminellas tillgång till vittnesuppgifter. Möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer bör ses över. Det gäller även sekretessen kring uppgifter om brottsbekämpande myndigheters arbetsmetoder.

32. Inför kronvittnen. En brottsmisstänkt person ska få kunna få straff lindring om hen lämnar uppgifter som underlättar utredningen av även andras brott. Liberalerna förordar däremot inte införandet av anonyma vittnen.

33. Skärp straffen för livsstilskriminella. Det behövs skärpta straff för alla slags brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott.

34. Sverige ska nå europeiska snittet i polistätet. Även efter den utbyggnad av polisen som nu pågår har Sverige en relativt liten polisstyrka i förhållande till sin befolkning. Bortom 2025 behöver polisen fortsätta byggas ut så att Sverige på sikt når det europeiska snittet.

35. Meddelanden mellan släktingar ska kunna användas som bevisning. Det måste vara tillåtet att använda meddelanden mellan familjemedlemmar i brottsutredningar, inte minst för att komma åt släktbaserad kriminalitet.

36. Tidiga förhör ska få användas i domstol. Det måste bli enklare att dra nytta av vittnesmål från brottsplats och förundersökningar, inte minst filmade. Genom att polispatruller i ökad utsträckning har tillgång till filmkameror kan man spela in fler förhör redan på brottsplatsen, som sedan ska kunna användas i rättegångar.

37. Tillåt bevisprovokation oftare. Bevisprovokation – gällande redan begångna brott – bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt bevisning av grov brottslighet. Liberalerna förordar en utredning med syfte att reglera hur ökad bevisprovokation kan användas i ökad omfattning.

38. Enklare att införa kamerabevakning. I områden som är klassade som särskilt utsatta bör polis, kommun och region som huvudregel alltid ha möjlighet att ställa upp kamerabevakning.

39. Vistelseförbud för dömda våldsbejakande extremister och gängkriminella. Vistelseförbud ska komma i fråga för personer som begått grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet och våldsbejakande extremism i området i fråga.

40. Kommunarrest för hedersbrott och våld mot kvinnor. Området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – en omvänd kommunarrest. Det innebär att den som utövar våld och förtryck kan nekas tillåtelse att vistas i kommunen.

41. Utvisning ska vara huvudregel när utländska medborgare begår grova brott. Vid grövre brott, eller när det handlar om återfallsförbrytare, bör prövning av utvisningsfrågan vara obligatorisk vid rättegång.

42. Avtal med biståndsländer om att ta emot utvisade. Sverige bör i sina kontakter med andra länder sätta ökat tryck på att varje stat tar ansvar för sina medborgare i de fall de har dömts till utvisning på grund av brott begångna i Sverige.

43. Skydda polis från aggressiva folksamlingar. Detta är särskilt viktigt för att de kriminellt belastade gängens maktposition i brottsutsatta stadsdelar ska kunna utmanas och brytas av polisen. Bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten bör göras lättare att tillämpa på t.ex. gäng som vägrar följa polisens uppmaning att skingra sig.

44. Kriminalisera upprättandet av vägspärrar. Upprättande av vägspärrar i kriminella syften bör vara kriminellt och omfattningen måste kartläggas.

45. Skärpta straff för sexualbrott. Straffen för sexualbrott, såsom våldtäkt och fridskränkingsbrott, ska höjas och preskriptionstiderna för sexualbrott skärpas. När det gäller våldtäkt på barn ska preskriptionstiden tas bort helt.

46. Ansvarutkrävande av polisledningen. Allmänhetens insyn ska underlättas genom lätt åtkomlig statistik om läget i den egna kommunen eller stadsdelen. Dialog med lokala polisledningen om brottsutvecklingen i kommunfullmäktige ska uppmuntras.

47. Inspektion för brottsbekämpning. Polisen och Kriminalvården är bland få centrala samhällsfunktioner som inte har en särskild tillsynsmyndighet, i likhet med andra funktioner som vård och skola. En tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård skulle förbättra systemtillsynen och möjliggöra en oberoende granskning.

48. Stoppa det radikalnationalistiska våldet. Det krävs ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. Lagstiftningen behöver ses över för att förhindra att personer som tillhör våldsutövande extremistgrupper skaffar sig vapenlicens.

49. Stäng skolor som motverkar demokratin. Extremister ska inte få bedriva skolor med offentliga medel. Skolinspektionen bör få skarpare verktyg att återkalla tillstånd för skolor som med kopplingar till extremism.

50. Försvara lärares rätt att ta upp känsliga ämnen. Det krävs kraftfulla reaktioner från samhället, inklusive rättsvårdande myndigheter, när lärare som tar upp känsliga ämnen hotas. Skolinspektionen ska kartlägga lärarnas trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism. I de fall det uppdagas att lärare känner sig otrygga eller rent av undviker vissa ämnen i undervisningen, ska skolan erbjudas särskilt och konkret stöd.

51. Skärp straffen för terrorbrott. Liberalerna menar att det behövs ytterligare straffskärpningar vad gäller terroristbrott.

52. Extremister som inte kan utvisas ges särskilda restriktioner. Personer som utgör säkerhetshot men som inte kan utvisas måste hindras från att bedriva rekrytering eller sprida våldsbejakande propaganda. De ska inte få vistas i miljöer där det föreligger risk för att de kan sprida våldsbejakande budskap, rekrytera in personer i våldsbejakande rörelser eller påverka människors frihet.

53. Ökade möjligheter att skydda barn till radikaliserade vårdnadshavare. Lagstiftningen bör ses över för att underlätta socialtjänstens möjligheter att besluta om tvångsåtgärder när barn och unga under lång tid befunnit sig i våldsbejakande, extremistiska miljöer.

54. Förbjud uppfostringsresor. Liberalerna har fått igenom nya regler för utreseförbud kopplat till tvångsåktenskap och könsstympning, men det omfattar inte minderåriga som skickas utomlands för att bestraffas för deras livsstil. Det bör införas ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa

55. Utred förbud mot kusningiften. Ett förbud mot kusningiften bör utredas, i kombination med att relevanta myndigheter får i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj om riskerna med att ingå kusunäktenskap.

56. Kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsoperationer. Verksamheter som uppmanar till oskuldskontroller eller oskuldsoperationer bör inte få erhålla offentliga bidrag och läkare

som genomför dem bör förlora sin läkarlegitimation. Ett särskilt brott bör även införas för oskuldskontroll för såväl den som utför kontrollen och den som begär kontrollen om det är en annan person. Oskuldsoperationer av minderåriga ska leda till fängelse.

57. Rätt till målsägandebiträde för samtliga brott som flaggas som brott med hedersmotiv. Alla som utsätts för brott med hedersmotiv ska ha rätt till målsägandebiträde som besitter kunskap om området så fort en utredning har tillsatts.

58. Stängda dörrar i mål om hedersrelaterade brott för att skydda offer och vittnen. Vid en domstolsförhandling som gäller hedersrelaterade brott ska huvudregeln vara att dessa behandlas bakom stängda dörrar.

59. Sanktioner när vårdnadshavare inte hjälper bortförda barn att komma hem. Socialtjänsten ska kunna begära att domstol ska döma ut viten till föräldrarna och skadestånd till barnet så länge föräldrarna inte medverkar till att barnet förs hem.

60. Tillfälliga vårdnadshavare ska ges till bortförda barn. I lagstiftningen bör det framkomma att vid särskilda skäl ska en särskild förordnad vårdnadshavare kunna utses utan vårdnadshavares samtycke till ett barn som förts bort.

61. Skydda ensamkommande flickor från övergrepp. Socialstyrelsen bör skärpa riktlinjerna så att ensamkommande barn aldrig placeras i familjehem när det föreligger risk för övergrepp.

62. Skolan ska motverka hederskultur. Inför en skrivning i skolans styrdokument om att skolan ska motverka hedersrelaterade normer, och säkerställa att alla elever vet att ingen får utsättas för förtryck eller våld av hedersskäl och informera alla elever om deras rättigheter.

63. Nationellt kunskapslyft. Det behövs ett statligt finansierat kompetenslyft för som säkerställer att all personal som möter barn under 18 år – även de som arbetar med yngre barn – får utbildning i frågor som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck.

64. Prioritera arbetet mot hedersvåld vid Utrikesdepartementet. UD bör arbeta proaktivt för att nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja.

65. Inrätta särskilda enheter inom polisen mot hedersbrott. I varje polisområde finns det en uttalad enhet som ska omhänderta ärenden som rör brott i nära relationer eller narkotikabrott. Det bör finnas motsvarande för arbete mot hedersbrott i utsatta områden.

66. Skolplikten måste upprätthållas när barn försvinner utomlands. Skolpersonal måste ges glasklara riktlinjer för att alltid hävda skolplikten och utfärda viten till vårdnadshavare som inte säkerställer barnens skolnärvaro.

Inledning

Att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen. Det borde vara en självklarhet i hela Sverige, men det är det inte idag.

Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land, men den grova brottsligheten utvecklas på ett allvarligt sätt. Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper men också religiösa fundamentalister upprättat parallella maktstrukturer.

Våldsbrottsligheten är omfattande. Det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många ungdomar som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängerna.

En överväldigande del av befolkningen som växt upp eller lever med utsatta villkor begår inte brott – endast drygt 1% av befolkningen i utsatta områden är med i kriminella nätverk och av dessa är nästan samtliga unga män.¹

Polisen är den främsta garanten för trygghet i Sverige och trygghetskapande åtgärder kan ha en extra stor effekt i utsatta områden just för att grundtryggheten är så låg i dessa områden. Otryggheten i dessa områden baseras till stor del på den verksamhet kriminella nätverk driver och det våld som sker i anknytning till denna.

För oss i Liberalerna är det självklart att det behövs en helhetssyn. Det behövs tidigare sociala insatser och det behövs skarpare brottsbekämpning. Repressiva insatser som fler poliser, skärpta straff och nya verktyg för polis och åklagare behöver hänga ihop med en historisk satsning på förebyggande och sociala insatser.

Alla barn och unga i farozonen ska tidigt bli sedda, fångas upp och ges stöd. Samhället ska vara kompromisslöst mot intoleranta krafter som begränsar individens fri- och rättigheter. Oavsett om det handlar om hedersrelaterat förtryck, radikal islamism, eller diskriminering. Alla som idag drabbas av våld och otrygghet ska få det stöd och skydd de har rätt till. Rättsväsendet måste få förutsättningar att återskapa tryggheten och att lagföra de som utför våldet.

Utvecklingen vänds inte av en enskild aktör – varken polis, skola, socialtjänst, civilsamhället eller föräldrar – utan det krävs en gemensam kraftsamling. Hela samhället måste agera för att återta kontrollen över områden som gängerna kontrollerar och lagföra dem som begår brott. Det är enbart genom handlingskraft vi skapar trygghet och ett Sverige som blir möjligheternas land för alla.

Liberalerna ska gå i främsta ledet för att vi inte ska ha utsatta områden, precis som vi gjort tidigare när det gäller andra frågor, som att införa yttrandefrihet, lika rösträtt, pappamånader, LSS och äktenskap för samkönade personer.

¹ Gerell, Manne, m.fl., "Att vända utvecklingen," Malmö universitet, 2020

Inte genom att svartmåla som högerkrafter i svensk politik gör, inte genom att ducka för problemen som vänsterkrafter i politiken ägnar sig åt. Vårt fokus är konkreta lösningar, försvaret av den liberala sekulära demokratin och en politik som skapar framtidstro. Det är så vi skapar förutsättningar för att Sverige ska vara möjligheternas land för alla. Där friheten är som minst ska våra ansträngningar vara som allra störst. 2030 ska vi inte ha några utsatta områden längre.

Därför presenterar vi förslag på sex områden som är avgörande för att öka tryggheten där den är mest hotad. Minskar vi otryggheten i de utsatta områdena blir Sverige som helhet ett tryggare land. Förslagen utgår från problem som aktualiserats av situationen i utsatta områden, eller är mest akuta där, men flera av förslagen är relevanta för stora delar av Sverige, inte bara i utsatta områden.

Rapporten bygger på ett arbete som har letts av riksdagsledamoten Robert Hannah, rapportör för Förortslyftet, som haft en referensgrupp bestående av liberala politiker från olika delar av landet bestående av Catharina Bildt Grape, Helena Holmberg, Frida Jansson, Jan Jönsson, Roko Kursar, Monica Lundin och Torkild Strandberg. Utredaren Yoav Bartal har bistått i arbetet med att skriva programmet. Liberalernas medlemmar har bidragit med förslag genom remissrundor och motioner, varefter partistyrelsen har behandlat förslaget. Den slutliga rapporten antogs av landsmötet 2021.

Förortslyftet: Trygghet

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden år 2030

Fastställd av landsmötet 2021

Mars 2022

www.liberalerna.se

info@liberalerna.se

1. Förebyggande insatser

Varje år går 2 000 barn ur grundskolan utan fullständiga betyg i utsatta områden och dessa är ofta i riskzonen för kriminalitet.

Socialtjänsten måste få helt nya verktyg att agera tidigt. Och för barn i riskzonen finns ingen viktigare skyddsfaktor än en fungerande skolgång där skolan erbjuder en trygg miljö och där varje barn får de kunskaper som behövs.

Samhällsinstitutioners resurser och förmåga att klara av sina uppdrag, har försvagats i utsatta områden under de senaste decennierna. Polisen har ofta inte resurser att arbeta förebyggande och tillitsskapande och socialtjänsterna hinner inte alltid med att kalla, handlägga och verkställa beslut för barn och ungdomar med normbrytande beteende och som därför kan vara i riskzonen för rekrytering till kriminella aktiviteter. Socialtjänsten måste stärkas i dessa områden i alla led i barn och ungdomars liv. Tidiga insatser lyfts fram som nyckeln och det krävs därför att ren personal- och kompetensbrist hos socialförvaltningen i områden inte leder till att barn inte får den hjälp de kan behöva i skolan eller hemmet, vilket kan leda till sämre livsvillkor och ökad risk för en negativ utveckling. Skolor i utsatta områden måste också fortsätta att prioriteras för att bryta den onda cirkel av skolmisslyckanden, rekryteringar och kriminella närvaro som lockar känsliga ungdomar.

Liberalerna har redan antagit en rad viktiga förslag inom ramen för tidigare delrapporter av Förortslyftet. Ett exempel som har särskild vikt för långsiktigt fungerande förebyggande arbete är att skapa ett svenskt regelverk för gemensamt och obligatoriskt ansvar mellan alla fastighetsägare – det som på engelska kallas Business Improvement Districts (BID) – som kan skapa långsiktigt förbättringsarbete i områden genom samverkan och stöd.

Ju tidigare insatser sätts in för barn och unga i riskzonen, desto bättre möjlighet att barn och unga får förutsättningar att bryta ett destruktivt beteende. Socialtjänstens arbete är därför av största betydelse, liksom att förskola och skola tidigt fångar upp farosignaler. Detta gäller både öppna insatser och det uppsökande arbetet.

I Brottsförebyggande rådets rapport Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden betonas särskilt vikten av tidiga brottsförebyggande insatser för att förhindra att barn i ett senare skede begår brott eller ansluter sig till kriminella nätverk. I rapporten framhålls att insatser som visat sig vara effektiva kan sättas in i ett mycket tidigt skede. Barn i riskzonen växer ofta upp i familjer där det redan tidigare finns tydliga riskfaktorer. Föräldrar som behöver hjälp att ta sitt föräldraansvar i vardagen ska få hjälp. Andra vuxna än föräldrar som är viktiga för barnet eller den unge, till exempel släktingar, lärare och idrottsledare, ska ges chans att bidra. Det finns barn i behov av att bli omhändertagna tidigare i de fall andra förebyggande insatser inte är tillräckliga.

Individanpassning är viktig för att insatserna ska stämma med barnet eller den unges behov, mottaglighet och motivation. Det handlar om att motivera barn och unga till förändringar inom olika livsområden som

umgänge, skola och familj och stärka den unges möjlighet att utveckla sina individuella färdigheter och välja en annan livsstil.

1. Förnya det brottsförebyggande arbetet

Problembilden för barn och unga som behöver samhällets hjälp har förändrats. Barn med utländsk bakgrund är starkt överrepresenterade bland socialtjänstens insatser. Våldet och kriminaliteten i samhället har ändrat karaktär, nya sorters gäng rekryterar barn och unga. Samtidigt har metoder att arbeta mot barn och unga inte förändrats nämnvärt och det saknas tydlig evidensbaserad forskning på många av insatserna som ges till barn och unga.

Samtliga rättsvårdande, stödjande och omhändertagande myndigheter som arbetar med barn och unga ska få i uppdrag att inkludera brottsförebyggande arbete mot släktbaserad kriminalitet, hedersförtryck och utanförskap hos unga och deras föräldrar i sitt förebyggande arbete. Experter inom dessa områden ska knytas till myndigheterna. Det pågående arbetet med ny socialtjänstlag måste innehålla ett tydligt brottsförebyggande uppdrag till socialtjänsten.

2. Socialtjänsten ska stötta skolgången

Att klara skolgången är helt avgörande för barn och ungas möjligheter i framtiden. Många elever med hög och problematisk frånvaro kommer från familjer med social problematik. Om lärarna ska kunna fokusera på undervisningen, måste skolan få stöd från socialtjänsten. Därför bör socialtjänsten få tydligt uppdrag stötta skolgången och förebygga skolfrånvaro. Socialtjänsten bör även följa upp att insatser faktiskt leder till att skolgången fungerar och att betyg är tillfredställande. Samverkan mellan skola och socialtjänst måste förbättras och sekretessen däremellan underlättas så att skola och socialtjänst kan tillsammans arbeta tidigt och samordnat kring barnet och familjen.

3. En kommuns ekonomi ska inte hindra tvångsomhändertagande

Det är ett stort ingrepp att tvångsomhänderta ett barn. Lagstiftningen måste ges tydliga mål likväl som kravspecifikation för vad vården ska innehålla. Kommuner ska inte behöva tveka inför ett nödvändigt LVU-omhändertagande av ekonomiska skäl. Staten bör ta över finansieringen av LVU. Barn och unga ska få bättre stöd att klara sin skolgång efter beslut om omhändertagande.

4. Tvångsvården av barn och unga måste få tydligare mål

Barn som tvångsomhändertas genom myndighetsbeslut får vård, stöd och behandling som inte är kvalitetssäkrat. Det saknas tydliga mål och krav på uppföljningar för att säkra att vården är evidensbaserad och rätt utformat utifrån barnets behov. Liberalerna föreslår ett antal kvalitetsförbättringar. Det handlar om följande: (1) inför tydliga mål och krav för tvångsvården i LVU, samt omarbete lagen för ökad tydlighet och begriplighet, (2) ett större urval på möjliga insatser både utifrån SoL och LVU, (3) utveckla stödet till samhällsvårdade barn i skolsituationen samt stärk tillsynen, (4) utveckla stödet till samhällsvårdade barn i skolsituationen samt stärk tillsynen samt (5) utveckla system för utvärdering av samhällsvården.

5. HVB-hem med kraftiga missförhållanden ska stängas ned

Liberalerna vill se tydligare krav på mål och uppföljning för vilken vård som ges tvångsomhändertagna barn och missförhållanden vid boenden ska leda till skarpare konsekvenser. En granskning från SVT visade att så många som en femtedel av alla runt 1 000 HVB-boenden har fått kritik vid granskningar. Det handlar om övergrepp, våld och otrygghet. Men endast tre boenden har stängts ner på grund av missförhållanden 2019. Ett tjugotal HVB-hem som kritiserats för upprepade missförhållanden i årtal ändå inte har stängts ner. Parallellt med att vi kräver statlig finansiering av tvångsomhändertaganden bör även kraven på HVB-boen-

den öka. Boenden med kraftiga missförhållanden ska kunna stängas permanent utan möjlighet till rättelse och boenden som uppvisar missförhållanden under mer än tre år i sträck ska förlora sitt tillstånd. Även missförhållanden vid boenden inom Statens institutionsstyrelse måste uppmärksammas och åtgärdas.

6. LVU för att skydda barn utsatta för kriminella miljöer

Omhändertagande enligt LVU måste komma i fråga i påtagligt högre omfattning för att skydda utsatta barn som lever i kriminella miljöer. Lagstiftningen ger utrymme för att den unge får bo i hemmet med vårdplan enligt LVU. Det bör enligt vår mening inte tillämpas annat än restriktivt vid utslussning från institution, och då som en tidsbegränsad åtgärd för att säkerställa att insatserna i hemmiljön är tillräckliga för att ge den unge det skydd han eller hon behöver.

7. Skydda barn som riskerar att utsättas för våld i hemmet

Myndigheter måste vidta större säkerhetsmarginaler för att skydda barn som riskerar utsättas för våld i hemmet. Dagens lagstiftning och riktlinjer ger inte tillräckligt tydligt vägledning för att skydda barn när vårdnadshavare utgör ett hot mot barnets trygghet. Detta bör skärpas. Barnets rätt till ett liv i trygghet ska stå före en dömd förälders rätt till sitt barn, i de fall det handlar om våldsbrott. När den som är vårdnadshavare anhålls eller häktas för grova våldsbrott bör det rutinemässigt göras orosanmälan även om det grova våldsbrott personen misstänks för inte har begåtts i den egna bostaden eller mot en familjemedlem. Den förälder som döms för mord på barnets andra förälder ska alltid fråntas vårdnaden.

8. Hembesöksprogram i utsatta områden

En rad kommuner har initierat hembesöksprogram som bygger på att personal från BVC och socialtjänsten gör hembesök hos nyblivna föräldrar. Forskning både i Sverige och internationellt visar att denna typ av program har långsiktigt förebyggande effekt för flertal former av sociala problematik samt uppmärksammar riskfamiljer. Genom tidiga hembesök och uppföljande insatser får såväl barnen som vårdnadshavare bättre förutsättningar till delaktighet och jämställda livsvillkor. Liberalerna bör verka för att Socialstyrelsen tar fram riktlinjer för kommuner att genomföra hembesöksprogram för nyblivna förstagångsföräldrar i områden som klassas som utsatta eller med en förhöjd riskfaktor.

9. Alla barn ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under en elevs skoltid

Alla skolor ska ha elevhälsoteam med alla funktioner och det ska vara tydligt för elever vart de ska vända sig för att få hjälp. Det är av särskild betydelse för elever som växer upp i utsatta områden. Samverkan mellan skolans elevhälsa och andra aktörer, så som socialtjänst och BUP ska stärkas.

Alla barn ska erbjudas hälsosamtal i skolan minst tre gånger under en elevs skoltid. Hälsosamtal ska vara ett enskilt samtal som leds av skolsköterska (med utbildning i motiverande samtal) eller kurator. Frågor ska ställas om utsatthet som våld och trakasserier förutom livsstil och hälsa. Det är viktigt för att förebygga och upptäcka unga som utsätts för våld i hemmet, inte minst hedersrelaterat våld och förtryck, genom kontakt med elevhälsan.

10. Utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan

Det bör genomföras en nationell satsning för att utveckla det våldspreventiva arbetet i skolan genom ökad kunskap i hur man arbetar med pojkar och unga män i frågor om kroppsintegritet, impuls kontroll, syn på manlighet samt värderingar gällande hbtq-personer och kvinnor. En del i satsningen bör vara att utveckla och sprida evidensbaserade metoder för våldspreventivt arbete i skolan. Utvecklingen med destruktiva machoideal är inte unikt svenskt eller unikt för utsatta områden. Däremot förvärras problematiken där, inte minst genom förekomsten av patriarkala värderingar och destruktiva förebilder bland kriminella gäng som erbjuder möjligheter till snabba inkomster och status.

11. Bättre villkor för socialsekreterare

Socialsekreterarnas arbetsvillkor måste prioriteras. Därför behövs nationella initiativ för att skapa bättre förutsättningar för löneutveckling, inte minst med karriärtjänster för socialsekreterare och avlastning med hjälp av socialsekreterarasistenter. En legitimation för socialsekreterare bör införas och socionomutbildningen göras om med mer praktik och handledarstöd.

12. Satsa på kunskapsbaserade metoder och forskning inom socialtjänst

Det pågår mycket arbete i socialtjänst för att förebygga och mota kriminalitet, men det finns alldeles för lite kunskap om vad av allt detta som faktiskt fungerar. En del av dagens arbete är i realiteten välvilligt stöd som aldrig utvärderats ordentligt. Därför behövs mer forskning för att sluta alla de kunskapsluckor som Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, ser när det gäller effektivt arbete mot ungdomskriminalitet. Det finns ett stort antal av identifierade kunskapsluckor, varav trettio enbart på sökordet ”kriminalitet”. Vi måste sluta göra saker som vi faktiskt inte vet om de hjälper och istället prioritera sådan forskning som syftar till att sluta sådana kunskapsluckor.

13. Statlig satsning på idrott för unga från utanförskapsområden

Liberalerna bör verka för att inrätta ett statligt stöd för att barn i socioekonomisk utsatthet i utsatta områden ska kunna delta i idrottsföreningar och andra fritidsaktiviteter. Barn och unga bör vara delaktiga i utformningen. Stödet bör ges till idrottsföreningar för att erbjuda barn och unga som annars inte skulle kunna delta lägre deltagaravgifter. Idrottsföreningar i utsatta områden bör även kunna ansöka om medel för att kunna rekrytera ledare till föreningslivet och utbilda föräldrar om föreningslivet. Regeringen bör utforma stödet tillsammans med Riksidrottsförbundet och det bör ställas tydliga villkor på flickor och pojkars delaktighet i utformning och på blandat deltagande. Det är viktigt att säkerställa att det finns bättre möjligheter till fritidsaktiviteter även för de som inte har ett idrottsintresse. Vi ser ett behov av särskilda satsningar på läsning men också att kommunerna erbjuder en bredd av kultur- och fritidsaktiviteter, där kulturskolan spelar en viktig roll.

2. Ungdomsbrottslighet

Barns och ungas utsatthet för gängrelaterade brott har ökat dramatiskt. Medan antalet personrån mot personer över 18 år ligger relativt konstant har antalet rån mot barn och unga under 18 år under den senaste fyraårsperioden ökat med nästan 130 procent. Ofta handlar det om förövare som agerar i grupp och väljer ensamma offer på väg till eller ifrån skolan, omringar, hotar och kräver mobiltelefon, hörlurar, jackor, skor och kod till bankkort. Många av dessa rån har kombinerats med våld och grova hot för att få offren att hålla tyst, och chockerande fall av förnedringsrån förekommer.

Även siffrorna över gängbrottsligheten i stort talar sitt tydliga språk. Enligt statistik från Polismyndigheten har antalet skjutningar med dödlig utgång i kriminella miljöer fyrdubblats sedan millennieskiftet, från cirka tio fall per år i början av 2000-talet till omkring 40 fall per år de senaste tre åren. I snitt inträffar i Sverige en skjutning om dagen och fem sprängningar i veckan.

En halv miljon människor bor i områden som av polisen utpekats som utsatta eller särskilt utsatta. Där är områden där rättsordningar och kriminella miljöer är ett påtagligt problem och där äldre rekryterar yngre till att begå brott. I dessa områden har gängbrottsligheten blivit en lokal maktfaktor att förhålla sig till, och i de mest utsatta områdena har kriminaliteten upprättat en parallell rättsordning. Kriminella grupperingar – ibland släkt- eller klanbaserade, ibland vanliga nätverk av kriminella – utpekar vissa zoner som sitt eget privata territorium och trakasserar allmänhet genom vägspärrar och kontrollerande beteende. Detta drabbar alla invånare, men eftersom befolkningen i dessa områden är ung är det särskilt allvarligt för alla de barn och unga som växer upp med en kriminell närvaro i sin egen bostadsmiljö eller på sin egen skola.

Den här utvecklingen går att vända. Kampen mot den gängrelaterade brottsligheten hänger ihop med arbetet för att rädda barn och unga från att hamna i kriminalitet. I förgrunden för Liberalernas politik är alltid att förskolan och skolan spelar en central roll, vilket utvecklas i andra program. Ingen enskild åtgärd är viktigare för att långsiktigt få ned brottsligheten än att hindra att barn och unga rekryteras till en kriminell livsstil och fastnar där.

En rad olika metoder har använts i exempelvis Malmö för att få bort ungdomsgäng som skapar brottslighet och skapar rädsla i vissa väldigt lokala områden och några effektiva metoder visade sig vara att öka insyn och belysning samt att effektivt anmäla och döma flera av de drivande ungdomarna. Som tidigare nämnts är de flesta medlemmar i sådana nätverk bara aktiva under en kort period av sina liv, och det mest effektiva sättet att minska deras omfattning är således att minska eller stoppa nyrekryteringen av ungdomar in i kriminella verksamheter.

14. Både föräldrar och barn och unga ska kunna åläggas delta i sociala insatser

Fler barn och unga ska bli föremål för tidiga och obligatoriska insatser, med mellantvång där det är lämpligt, för att färre barn och unga längre fram i tiden ska behöva tvångsomhändertas. Idag används den möjligheten allt för sällan. För att säkerställa att möjligheten till mellantvång utnyttjas där så är lämpligt vill vi också förtydliga lagstiftningen och det ska även vara möjligt att besluta om obligatoriska insatser för föräldrar. Dessutom bör Socialtjänsten kunna besluta om fler insatser än idag samt att ta hjälp av polis, genom så kallad handdräckning, för att säkerställa att vårdnadshavare eller barn och unga deltar i insatserna. En förutsättning är att barnet inte utsätts för våld, då blir mer långtgående åtgärder blir nödvändiga. Om detta inte är tillräckligt

behöver socialtjänsten ha beredskap att oftare gå in med omhändertagande enligt LVU i de fall då detta är nödvändigt för att skydda ett barn.

15. Lätta upp sekretessregler som hindrar polis och socialtjänstens samverkan

Sekretess hindrar socialtjänst och polis att få nödvändig information att agera tidigt och tydligt när barn och unga som har fallit eller riskerar att falla in i kriminellt beteende. Möjligheterna till informationsutbyte måste vidgas betydligt mellan polis, och socialtjänst. Inför ny huvudregel att polis och socialtjänst ska kunna dela uppgifter med varandra i ungdomsärenden om det bedöms viktigt för den unge. Även i uppföljningen av insatser ska det finnas möjlighet för socialtjänsten att utbyta information med polisen.

16. Slopa den automatiska ungdomsrabatten för myndiga som begår grova brott

Den som är myndig ska ta ansvar för sina gärningar. Därför är det fel att unga vuxna i åldern 18–20 år kan begå grova brott och ändå få lägre straff på grund av sin ålder. Vi vill inte att den unges ålder ska beaktas vid straffmätningen om en myndig person har begått ett brott där minimistraflet är minst ett års fängelse. I ett nästa steg vill vi reformera reglerna ytterligare så att den automatiska ungdomsrabatten även tas bort för den som återfaller i brott med lägre straffvärde. Det ska inte heller krävas särskilda skäl för att döma lagöverträdare i den åldersgruppen till fängelse, och samma straff ska kunna dömas ut som för andra myndiga lagöverträdare. Den som är myndig ska alltså t.ex. kunna dömas till fängelse på livstid för mord.

17. Släpp inte ut unga gripna direkt

En ung person som begår ett förnedringsrån eller andra grova våldsbrott ska aldrig kunna släppas direkt för att kunna hota sina offer. Sedan 2017 är riktlinjerna för häktning av personer under 18 år alltför otydliga, inte minst när det gäller rån. Vi menar att en bred översyn måste ske av lagstiftningen så att häktning kan ske i fler fall än i dag i väntan på socialtjänst eller vårdnadshavare om omständigheterna gör detta nödvändigt. Vid allvarigare brott ska socialtjänsten ges bättre möjligheter att pröva frågan om omedelbart omhändertagande utan att den unge släpps.

18. Kriminalvården ska ansvara för unga som begår allvarlig brottslighet

Kriminalvården har erfarenhet och kompetens för att arbeta med grova våldsförövare i gängkriminalitet. Det ska i ökad utsträckning vara Kriminalvården, snarare än socialtjänsten, som ansvarar för rehabiliteringen av unga gängkriminella med särskilt svår problematik och av de unga som har begått grova brott. Dessa insatser ska ske på särskilda avdelningar och enheter, skilda från Kriminalvårdens verksamheter för vuxna.

19. Renodla ungdomsvården så att inte olika grupper blandas

Barn och unga som placeras i boenden har vitt skilda problem, från de som begått brott till de som har ett eget agerande och utsatts för sexuellt utnyttjande. Riktlinjerna måste tydliggöras så att barn och unga aldrig ska blandas på ett sätt som innebär risker för det enskilda barnet, samt av förutsättningarna till vård försämras.

20. Arbeten med omhändertagna barn ska säkerhetsklassas

Säkerheten vid ungdomsvården har aktualiserats av ett antal rymningar av unga gängkriminella. Vidare har flera fall har uppmärksamats där personal på boenden eller anställda inom myndigheter som arbetar med barnen har haft radikala åsikter. Idag görs regelmässigt endast utdrag ur brottsregister vid anställningar. Däremot görs registerutdrag enligt säkerhetsskyddslagen, som genomförs av Säpo, vid anställningar på Kriminalvården. I takt med ökat behov av säkerhetsstärkande arbete vid inte minst SiS-institutioner, bör det där även krävas registerutdrag vid anställning, likt det som krävs på Kriminalvården.

21. Skärp straffen för dem som rekryterar unga till brott

Ett allvarligt problem är de kriminella som utnyttjar unga människor och drar in dem i brottslighet. Att förhindra nyrekrytering till gängkriminalitet är avgörande för att minska brottsligheten på lång sikt. Barn och unga människor som inte är straffmyndiga eller som är straffmyndiga men på grund av sin ålder inte kan dömas till lika hårda straff används av tunga kriminella för att utföra brott och påbörjar därmed sin egen brottsliga linje. Detta måste stoppas och därför bör straffen för dem som rekryterar unga till kriminalitet, begår brott tillsammans med yngre eller förmår dem att begå brott, skärpas.

22. Minderårigas brott ska utredas

I dag är huvudregeln att brott som begås av personer under 15 år inte ska utredas av polis, men att utredning ska ske i särskilda fall. Vi vill tvärtom att huvudregeln ska vara att brott som begås av minderåriga ska utredas. Det förekommer att barn under femton år begår så kallade strategiska brott, såsom tillgrepp av fortskaffningssmedel, rån och stöld, men även våldsbrott, som indikerar en fortsatt lång brottskarriär. Vid dessa brottstyper bör brottsutredningar genomföras, inte minst för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser, samt för att komma åt de individer som ligger bakom rekrytering av de minderåriga

23. Maxtak för sluten ungdomsvård bör höjas

Idag kan unga dömas till sluten ungdomsvård i max fyra år. Möjligheten att döma en person under 18 till fängelse används ytterst restriktivt. Det innebär att unga återfallsförbrytare som begått grova våldsbrott såsom mord kan släppas ut i 20-års åldern, en ålder när konsekvenstänk inte är fullt utvecklat. För att vården när det gäller de som begår de allra grövsta våldsbrotten ska vara effektiv bör man kunna döma personerna till vård en längre tid än fyra år. Maxtaket för de grövsta våldsbrotten bör kraftigt höjas. Det bör göras individuell bedömning av mognad och återfallsrisk och Kriminalvården bör utveckla behandlingsprogram anpassade för den målgruppen.

3. Jaga pengarna

Den organiserade brottslighetens yttersta drivkraft är rikedom och makt. Med alla medel som ryms inom rättsstatens ram måste det allmänna alltså göra sitt yttersta för att hindra att någon berikar sig på brott. Lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, har reformerats i flera steg men behöver anpassas ytterligare.

Till exempel måste brottsvinster även från mindre allvarliga brott kunna förverkas, och det oavsett om brottet i fråga ligger inom brottsbalken eller i någon specialstraffrättslig bestämmelse. Det är oförsvarligt att den som t.ex. berikar sig på dumpning av miljöfarligt avfall eller svarttaxiverksamhet inte omfattas av samma regler om förverkande som den som rånar och stjälar.

24. Utbetalningar från socialtjänsten ska granskas för att motverka välfärdsfusk

En statlig utredning har nyligen föreslagit inrättandet av Myndigheten för utbetalningskontroll för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Utbetalningar från Arbetsförmedlingen, CSN, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och arbetslöshetskassorna ska omfattas av myndighetens arbete. Det räcker inte med att granska utbetalningar från statliga system, även felaktiga utbetalningar som går till kriminella personer via kommunala system måste granskas. Självgranskningar av socialtjänsten i Södertälje visar på ett stort behov av granskning av socialtjänstens beslutsunderlag. Vi menar att även utbetalningar som sker efter beslut av socialtjänsten bör ingå i myndighetens granskning, inte minst rörande försörjningsstöd.

25. Gemensamt transaktionskonto

För att bättre motverka fusk inom välfärdssystemen bör alla utbetalningar från det offentliga till enskilda göras via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken instans som fattat beslutet. En statlig utredning har nyligen föreslagit detta för utbetalningar från statliga myndigheter, men det är viktigt att även utbetalningar från kommuner och regioner också ingår i systemet. Genom ett samlat transaktionskonto blir det mycket lättare att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

26. Ta kriminellas tillgångar

Rättsväsendet måste få bättre möjligheter att beslagta tillgångar från gängkriminella, till exempel kontanter, guld eller värdefulla smycken som härrör från en kriminell livsstil. Möjligheten bör stärkas till ett så kallat utvidgat förverkande. Det innebär förverkande av vinster och andra utbyten från annan inte närmare preciserad brottslighet än den som personen döms för. Lagstiftningen bör reformeras så att utvidgat förverkande kan komma i fråga vid fler situationer än i dag.

27. Myndigheter ska göra fler gemensamma tillslag mot gängen

Gemensamma tillslag från flera myndigheter samtidigt möjliggör att tillfoga en kriminell verksamhet maximal ekonomisk skada utifrån den lagstiftning som är lämplig. Regleringsbrev bör skärpas för att myndigheter i högre grad ska initiera samlade insatser för att dra nytta av lagar och regler för miljö, tobak, alkohol, brandsäkerhet, bygglov, tull, livsmedel, skatter m.m. i arbetet mot narkotikahandel, vapen eller prostitution. Det behöver genomföras en översyn av sekretessregler som förhindrar eller försvårar samverkan.

4. Lex Nimo - skyddade vittnen

Det kommer återkommande rapporter om att den största hindret för polisen att utreda den grova brottsligheten i utsatta områden, inte minst skjutningar, är att invånarna inte vågar samarbeta. Vi föreslår ett paket av åtgärder för att underlätta för fler att våga vittna. Det ska heta Lex Nimo, efter den unge som i media berättade om det våld han utsattes för när han vittnade i en rättegång.

28. Övergrepp i rättssak

Straffskalan för övergrepp i rättssak, mened och skyddande av brottsling behöver höjas kraftigt. Att ljuga inför rätta eller hota vittnen eller målsägande är ett angrepp inte bara på de enskilda människorna utan också mot rättsstaten. Barn och unga är särskilt utsatta som brottsoffer, och i de fall det blir en rättslig process kan utsattheten bli ännu större med tanke på att den misstänkte ofta är i liknande ålder och rör sig i samma miljö. Övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn bör därför räknas som grovt övergrepp i rättssak, med strängare straffskala. Elektronisk fotboja bör kunna användas i de fall där unga personer misstänks.

29. Fler kontaktförbud för misstänkta för grova brott

Att målsägande eller vittnen hotas till tystnad är ett växande problem. Det förekommer också i alla åldrar, från grovt kriminella vuxna till unga lagöverträdare som skrämmar och hotar sina jämnåriga till att ta tillbaka sina berättelser och avstå från att vittna. För att stärka målsägandens och vittnens trygghet anser Liberalerna att fler kontaktförbud mot misstänkta i brottmål behöver utfärdas. Kontaktförbud ska där så krävs även kunna meddelas personer i den brottsmisstänktes närhet vars agerande gör det rimligt tro att det finns risk för hot eller våld. Det kan till exempel handla om gängmedlemmar.

30. Skydda vittnen vid rättegångar

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig ska behöva möta den åtalade eller dennes medföljande gäng utanför rättsalen. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen. Det behövs också bättre möjligheter till fler förhör via länk för den som känner sig hotad.

31. Begränsa kriminellas möjligheter att komma åt vittnesuppgifter

Offentlighetsprincipen är viktig för allmänhetens möjlighet att ha god insyn i myndigheters arbete och agerande. Det är dock alltför enkelt för gängkriminella att komma åt uppgifter om brottsoffer och vittnen. Därför bör möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer ses över. Allmänhetens möjlighet att ta del av vittnens identiteter ska hindras vid grov brottslighet om det finns risk för hot eller våld, i likhet med hur man hemlighåller brottsoffers namn för allmänheten. Den grova organiserade gängen måste också få svårare att komma undan med sina våldsbrott genom att ta del av hur polisen arbetar i förundersökningsprotokollen. Därför bör möjligheterna att än mer skärpa sekretessen kring uppgifter om brottsbekämpande myndigheters arbetsmetoder ses över.

32. Inför kronvittnen

En lagändring från 2015 innebar att en person som medverkar i en utredning av egen brottslighet kan få strafflindring. Liberalerna vill att en brottsmisstänkt person även ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp. Liberalerna förordar däremot inte införandet av anonyma vittnen.

5. Insatser mot grovt kriminella

Kriminaliteten tar sig oftast uttryck i olika former av nätverk – det är sällan någon väljer en kriminell bana och agerar helt självständigt. Det finns flera olika former av nätverk. Den vanligaste är en platsbaserad organisering som bygger på att kontroll (av kriminell verksamhet) i ett visst område eller i vissa fall rentav en viss gata. Dessa platsbaserade nätverk är baserade på vänskaps- eller bekantskap och har ofta fokus på just dessa band, t.ex. en gemensam uppväxt i ett område. Symbolik, ett högt våldskapital och ”gatans regler” enar också dessa nätverk, men de är instabila till sin natur och personliga konflikter utvecklas lätt till våldsepisoder. Dessa står i kontrast till familjebaserad organisering där lojalitet till släkten är centralt och där denna lojalitet måste intygas vid t.ex. bröllop och andra kollektiva ceremonier.

Den största förändringen mellan 2010 och 2020 av den grova brottsligheten är att antalet territoriella nätverk i utsatta bostadsområden har ökat explosionsartat.² Den kriminella nätverksmiljön kan beräknas till 350 konstellationer, vilket är mer än en tredubbling jämfört med 2010. Konstellationernas storlek varierar mellan ett tiotal individer till uppemot hundra. Ett stort antal konflikter har blossat upp på grund av konflikter mellan dessa, inte minst på grund av narkotikahandeln. Sedan 2013 har drygt 250 personer skjutits till döds och över 600 skadats. Ur rent våldsperspektiv kan detta beskrivas som det största samhällshotet.

Utvecklingen vänds inte av en enskild aktör – varken polis, skola, socialtjänst, civilsamhället eller föräldrar – utan det krävs en gemensam kraftsamling. Hela samhället måste agera för att återta kontrollen över områden som gängen kontrollerar och lagföra dem som begår brott. Det är enbart genom handlingskraft vi skapar trygghet och ett Sverige som blir möjligheternas land för alla.

33. Skärp straffen för livsstilskriminella

Det behövs skärpta straff för alla slags brott som är kopplade till kriminella uppgörelser och kriminella nätverk. Förutom brottens allvar i sig är denna typ av brottslighet en mycket viktig faktor bakom de problem med bristande trygghet som finns i de mest utsatta stadsdelarna. Exempelvis är det orimligt att straffsätserna för narkotikabrott fortfarande är strängare än innehav och smuggling av vapen och handgranater. Dessa brott som är av grov karaktär bör kunna leda till uppemot 10 års fängelse. Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott.

34. Sverige ska nå europeiska snittet i polistäthet

Även efter den utbyggnad av polisen som nu pågår har Sverige en relativt liten polisstyrka i förhållande till sin befolkning. Bortom 2025 behöver polisen fortsätta byggas ut så att Sverige på sikt når det europeiska snittet. Det motsvarar en polistäthet på cirka 300 poliser per 100 000 invånare, det vill säga cirka 33 000 poliser mot dagens drygt 20 000 poliser. Utbyggnaden ska ske successivt. I utsatta bostadsområden där brottsligheten är särskilt hög är en kontinuerlig polisnärvaro i vardagen av avgörande betydelse. Polisen bör säkerställa att områdespoliser kan arbeta kontinuerligt i alla utsatta områden.

2

Lasse Wierup, Gangsterparadiset, Forum, 2020

35. Meddelanden mellan släktingar ska kunna användas som bevisning

Det måste vara tillåtet att använda meddelanden mellan familjemedlemmar i brottsutredningar, inte minst för att komma åt släktbaserad kriminalitet. Idag utgör mobiltelefoner och datorer ofta de viktigaste pusselbitarna i brottsutredningar. Ett särskilt problem är förbudet mot beslag i det så kallade närståendefallet, som innebär att det är förbjudet att beslagta vissa meddelanden mellan närstående. Det behövs en modernare lagstiftning som avskaffar förbud mot beslag i närståendefall.

36. Tidiga förhör ska få användas i domstol

Det måste bli enklare att dra nytta av vittnesmål från brottsplats och förundersökningar, inte minst filmade. De flesta andra länder tillåter i varierande grad att förhör från förundersökningen läggs fram under huvudförhandlingen. Det bör Sverige också göra. Kriminella gäng sätter i system att utnyttja föråldrade principer i svensk rätt på ett sätt som belönar gängens tystnadskultur. Detta medför bl.a.

att parterna normalt inte får spela eller läsa upp förhör som har hållits under förundersökningen.

Denna ordning för med sig ett flertal problem, bland annat att det lönar sig att tuga. Genom att polispatruller i ökad utsträckning har tillgång till filmkameror kan man spela in fler förhör redan på brottsplatsen, som sedan ska kunna användas i rättegångar.

37. Tillåt bevisprovokation oftare

Bevisprovokation – gällande redan begångna brott - bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt bevisning av grov brottslighet. Idag förekommer det att polis och åklagare drar sig för provokativa metoder för att t.ex. få fram bevisning eftersom det inte finns någon tydlig lagreglering av i vilka fall provokation är tillåtet och vilka typer av provokation som är lagliga. Därför behöver vi en tydligare reglering i lag – inte minst för att stärka rättssäkerheten. Det behövs en utredning med syfte att reglera hur ökad bevisprovokation kan användas i ökad omfattning.

38. Enklare att införa kamerabevakning

Det generella tillståndskravet för kameror för området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort. I samband med att kommunernas brottsförebyggande ansvar lagstadgas bör det också övervägas att kommuner och regioner ges samma generella befogenhet som polis att sätta upp kameror på allmän plats utan tillstånd, om trygghetsproblem på platsen gör detta befogat. I områden som är klassade som särskilt utsatta bör polis, kommun och region som huvudregel alltid ha möjlighet att stätta upp kamerabevakning.

39. Inför vistelseförbud extremister och gängkriminella

För att minska de kriminella gängens möjlighet att använda sitt våldskapital som maktfaktor i ett bostadsområde bör det införas en ny form av påföljd, vistelseförbud, innebärande att den som döms förbjuds att vistas i ett visst geografiskt område under en viss period efter avtjänat fängelsestraff.

Vistelseförbud ska komma i fråga för personer som begått grova brott med koppling till kriminell gängverksamhet, brott där heder är ett motiv, våld i nära relationer samt våldsbejakande extremism i området i fråga. På så vis blir det svårare för gängkriminella, våldsbejakande extremister eller individer som begränsar ungas frihet i förhållande till hedersrelaterat förtryck att snabbt återta sin roll som lokala maktfaktorer.

40. Omvänd kommunarrest för hedersförövare och relationsmisshandlare

Åklagare kan besluta om kontaktförbud vilket innebär att det blir olagligt att kontakta offret. Därtill finns särskilt utökat kontaktförbud som även förbjuder förövaren från att vistas på några utvalda platser där offret ofta befinner sig, till exempel en arbetsplats. Vi vill att området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – ett kommunalt vistelseförbud, eller omvänd kommunarrest. Det innebär att den som utövar hedersrelaterat våld och förtryck kan nekas tillåtelse att vistas i kommunen. Det är inte den som utsatts som ska flytta på sig utan den som slår och förtrycker.

41. Utvisning ska vara huvudregel när utländska medborgare begår grova brott

Liberalerna vill ha en stramare lagstiftning så att fler personer som lever kriminellt ska kunna utvisas, även om de bott länge i Sverige. Om en person som är medborgare i ett annat land år efter år lever kriminellt i Sverige ska inte bosättningsstiden i sig räknas personen tillgodo vid prövningen av utvisning. Idag när en utländsk medborgare begår brott i Sverige, är det upp till åklagaren att ta upp frågan om utvisning. Det är en otillfredsställande ordning. Vid grövre brott, eller när det handlar om återfallsförbrytare, bör prövning av utvisningsfrågan vara obligatorisk vid rättegång. Huvudregeln bör vara att vid allvarliga brott bör utländska medborgare dömas till utvisning. Idag är det istället så att i de flesta fall av grov brottslighet, utvisas endast en minoritet av de utländska brottslingarna. Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner ska följas. Fara för den enskilde för förföljelse, tortyr eller dödsstraff i hemlandet ska också fortsättningsvis anses vara verkställighetshinder.

42. Fler utvisningar av kriminella

Antalet utvisningar som ställs in på grund av så kallade verkställighetshinder behöver minska. Verkställighetshinder uppstår när en dömd person inte kan utvisas på grund av omständigheter i hemlandet, t.ex. att den dömda riskerar förföljelse eller att landet vägrar ta emot honom eller henne. Sverige bör i sina kontakter med andra länder sätta ökat tryck på att varje stat tar ansvar för sina medborgare i de fall de har dömts till utvisning på grund av brott i detta land. Det kan bland annat ske genom så kallade diplomatiska garantier. Förväntningar om detta behöver också ingå i principerna för Sveriges utvecklingsbistånd, gällande mottagarländer Sverige eller EU har ett långsiktigt biståndssamarbete med. Självklart ska Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner följas, vilket bland annat innebär att utvisning inte ska ske när en person riskerar förföljelse, tortyr eller dödsstraff.

43. Skydda polis från aggressiva folksamlingar

Ge polisen bättre möjlighet att agera när de utsätts för aggressiva folksamlingar som förhindrar deras arbete. Detta är särskilt viktigt för att de kriminellt belastade gängens maktposition i brottsutsatta stadsdelar ska kunna utmanas och brytas av polisen. Bestämmelsen om ohörsamhet mot ordningsmakten bör göras lättare att tillämpa på t.ex. gäng som vägrar följa polisens uppmaning att skingra sig. Lagrummet i fråga har varit oförändrat sedan mycket lång tid och tillkom i en annan tid med andra sociala utmaningar. En modernisering bör ske så för att möjliggöra effektivare lagföring även i situationer när t.ex. hot eller våld mot tjänsteman eller upplopp inte föreligger.

44. Kriminalisera upprättandet av vägspärrar i brottsliga syften

Upprättande av vägspärrar i kriminella syften bör vara kriminellt och omfattningen måste kartläggas. Under 2020 har upprörande incidenter inträffat när kriminella gängmedlemmar har upprättat formliga vägspärrar där de kontrollerat identiteten på inpasserande och frågat efter deras ärende till stadsdelen. Svensk lagstiftning är illa rustad för att komma åt denna form av kriminell maktutövning. Samtidigt är den ett angrepp inte bara på enskildas integritet utan också några av våra mest centrala fri- och rättigheter, såsom rörelsefrihet.

45. Skärpta straff för sexualbrott

Kvinnor i socialt utsatta områden är otryggare än män i samma områden. Majoriteten av kvinnorna i socialt utsatta områden uppger att de är otrygga, vilket är nära dubbelt så många jämfört med kvinnor i andra urbana områden.³

3 <https://www.bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2018-03-15-boende-i-utsatta-omraden-anpassar-sig-efter-kriminella.html>

Brå menar att etablerade förklaringsmodeller för kvinnors högre otrygghet har bäring även på socialt utsatta områden. En viktig faktor är att kvinnor, i mycket större utsträckning än män, utsätts och oroar sig för sexualbrott. Eftersom denna typ av brott orsakar stort lidande blir effekten på generell trygghet också betydande.⁴

Därför bör straffen för sexualbrott, såsom våldtäkt och fridskränkingsbrott skärpas och preskriptionstiderna för sexualbrott skärpas. När det gäller våldtäkt på barn anser vi att preskriptionstiden ska tas bort helt.

46. Ansvarsutkrävande av polisledningen

Svensk polis har fått historiskt stora resurstillskott under senare år. Utvecklingen i brottsuppleringen har inte följt efter. Politiken behöver fortsätta ge polisen de redskap som behövs för en fungerande brottsbekämpning, men det är också viktigt att stärka resultatuppföljningen och ansvarsutkrävandet. Allmänhetens insyn ska underlättas genom lätt åtkomlig statistik om läget i den egna kommunen eller stadsdelen. Såväl brottsutvecklingen som enskilda händelser kan med fördel diskuteras i kommunfullmäktige med polisledningen i öppna utfrågningar.

47. Inspektion för brottsbekämpning

En av de största utmaningarna är att klara upp fler av de grova våldsbrotten. Inte minst när det gäller skjutningar och sprängningar är det få som klaras upp. Polisen och Kriminalvården är bland få centrala samhällsfunktioner som inte har en särskild tillsynsmyndighet, i likhet med andra centrala samhällsfunktioner som vård och skola. En tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård skulle förbättra systemtillsynen och möjliggöra en oberoende granskning. En förbättrad extern tillsyn skulle, rätt utformad, bidra såväl till ökad effektivitet som stärkt rättssäkerhet.

4 https://www.bra.se/download/18.10aae67f160e3eba6293067b/1521032613477/2018_6_Relationen_till_rattsv%C3%A4sendet_i_socialt_utsatta_omr%C3%A5den.pdf

6. Lär av Frankrikes kamp mot extremism

Den öppna demokratin måste värnas. Drygt 2 000 personer bedöms enligt Säkerhetspolisen finnas inom den våldsbejakande islamistiska miljön. Ytterligare sammanlagt omkring 1 000 personer bedöms finnas inom den högerextremistiska respektive vänsterextremistiska miljön. Den nazistiska rörelsen har vuxit i styrka och synlighet, och ett antal mord och grova våldsdåd kan knytas till denna miljö. Ökad uppmärksamhet bör också riktas mot problemet med så kallade ensamvargar, som visserligen kan drivas av politiska motiv men inte tillhör något fast nätverk.

Vi har mycket att lära av Frankrike och president Macrons arbete för att bekämpa extremism och radikaliseringsprocesser. I februari 2018 presenterade den franska regeringen en nationell handlingsplan för att förhindra radikaliseringsprocesser. Handlingsplanen omfattar 60 åtgärder under rubrikerna Förhindra radikaliseringsprocesser, Involvera samhället i upptäckt och förebyggande av radikaliseringsprocesser, Förstå och förutse radikaliseringsprocesser, Professionalisering av lokala aktörer och utvärdering av åtgärder, samt Återintegrering i samhället.

Samtidigt inleddes i februari 2018 en försöksverksamhet med riktade åtgärdsprogram för bekämpning av radikaliseringsprocesser i 15 områden runt om i landet där ett stort antal personer företagit s.k. terrorresor. I november 2019 utsträcktes åtgärdsprogrammen till att omfatta hela landet genom en skrivelse från inrikesministern till landets prefekter. I skrivelsen framhölls att det var fråga om att tillämpa ett helt nytt synsätt på den statliga verksamheten på regional nivå genom att integrera bekämpningen av islamism och parallellsambällen i kärnuppdraget. Åtgärdsprogrammen omfattar bl.a. myndighetsgemensamma kontroller av olika verksamheter såsom religiösa samfund, idrottsinrättningar, friskolor, utskänkingsställen och bönelokaler och har lett till nedstängning av ”separatistiska” inrättningar och återkrav av ekonomiska förmåner

Arbetet mot terrorism är tätt sammanflätat med arbetet för att förebygga och motverka radikaliseringsprocesser till våldsbejakande extremism. Den våldsbejakande extremism hotar såväl demokratins institutioner som människors liv och frihet. Därför behövs långsiktiga och uthålliga insatser, vad gäller både att förhindra och bekämpa brottsliga handlingar och att förebygga våldsbejakande extremism.

Trots ambitiösa satsningar brister det fortfarande i samordningen mellan olika insatser för att förebygga radikaliseringsprocesser. Det är också alldeles för svårt att få hjälp. Vi anser att en ny funktion bör införas på regional nivå för att ta fram lägesbilder, göra riskbedömningar och samordna de insatser som kan behövas på grund av varningssignaler som har fångats upp av olika samhällsaktörer: socialtjänst och skola, men också polis och säkerhetspolis. Med tanke på att känsliga personuppgifter hanteras är det naturligt att även denna regionala funktion ligger inom polisen. Det behövs en fördjupad analys av frågan om hur den regionala samordningen kan stärkas.

Detta arbete ska främst ske tillsammans med skolan och socialtjänsten i syfte att förebygga att fler radikaliserats, men inte minst för att förhindra ny rekrytering. Skolan, socialtjänsten och även andra aktörer kan tillsammans med lokal polis tidigt identifiera personer och direkt erbjuda dem råd och stöd för att inte fastna i miljöer där de radikaliserats.

Vi anser att Sverige kan lära mycket av det förebyggande arbete som har byggts upp i Frankrike efter attacker-na mot det franska samhället. Den franska stödlinjen mot radikaliserings är väl utbyggd, och det finns ett brett och systematiskt arbete mellan olika samhällsaktörer för att fånga upp larmsignaler.

48. Stoppa det radikalnationalistiska våldet

Det krävs ökade statliga insatser för att stoppa det radikalnationalistiska våldet. Människor som bor i utsatta områden riskerar också att utsättas för hot och våld av radikalnationalistiska organisationer. Det finns stor risk att Sverige drabbas av fler attentat från radikalnationalistiskt inspirerade våldsmän, konstaterar Försvarshögskolan. Sverige har redan drabbats av tre sådana attentat. Staten bör ta initiativ till ökade förebyggande och polisiära insatser mot radikalnationalistiska organisationer och individer. Högsta förvaltningsdomstolen prövar för närvarande ett ärende där en medlem i en nazistisk organisation nekats vapentillstånd. Vi är beredda att se över lagstiftningen om det efter domslutet visar sig råda tveksamheter rörande möjligheterna att förhindra att våldsbejakande extremister beväpnar sig.

49. Stäng skolor som motverkar demokratin

Extremister ska inte få bedriva skolor med offentliga medel. Skolinspektionen bör få skarpare verktyg att återkalla tillstånd för skolor som med kopplingar till extremism. Skollagen behöver kompletteras med utökade bestämmelser om återkallelsegrunder som Skolinspektionen kan använda mot skolor som har kopplingar till extremism. Sådana återkallelsegrunder handlar inte bara om kunskapsinnehållet i undervisningen eller ekonomiska aspekter, utan även om skolan motverkar demokratiska värderingar som jämställdhet. Möjligheten till rättelse bör begränsas till förmån för återkallelse. Skolinspektionen bör regelbundet ges underlag från Säkerhetspolisen när personal är misstänkt för att vara del av en terror- eller våldsbejakande organisation.

50. Försvara lärares rätt att ta upp känsliga ämnen

Lärare som genom hot eller påtryckningar hindras eller skräms från att diskutera känsliga ämnen med elever får aldrig tolereras. Om elever eller vuxna i elevernas omgivning hotar eller skrämmer lärare som tar upp känsliga ämnen måste skolledning och huvudmän agera kraftfullt, inte minst genom att koppla rättsvårdande myndigheter. Det har uppmärksammats fall där lärare som tar upp Förintelsen eller hbtq-frågor hotas av elever. Ett allvarligt problem är att det i dag saknas kunskap om vissa ämnen inte tas upp i undervisningen av trygghets- eller säkerhetsskäl. Alla lärare ska kunna känna sig trygga att undervisa om alla delar av läroplanen. Liberalerna vill ge Skolinspektionen särskilda medel för att kartlägga lärarnas upplevda trygghet vad gäller undervisning om exempelvis antisemitism, homofobi eller rasism. I de fall det uppdagas att lärare känner sig otrygga eller rent av undviker vissa ämnen i undervisningen, ska skolan erbjudas särskilt och konkret stöd från skolmyndigheterna.

51. Skärp straffen för terrorbrott

Liberalerna menar att det behövs ytterligare straffskärpningar vad gäller terroristbrott. Även Säkerhetspolisen har konstaterat att trots ändringarna riskerar Sveriges låga straffsatser leda till att landet ses som en fristad för våldsbejakande extremister. Därför bör man höja minimistraften för även terroristbrott av normalgraden. Vid sidan av dessa lagändringar behövs även ny lagstiftning för att göra det möjligt att tidigare gå in och förhindra en terrorresa. Svenska medborgare som begår terrorbrott utomlands bör kunna utlämnas, även till icke-EU länder. Om exempelvis en person aktivt insamlar information, hyllar terrororganisationer på sociala medier och planerar en resa i riktning mot ett konfliktområde med utrustning som är avsedd för en stridsituation borde rättsväsendet kunna ingripa.

52. Extremister som inte kan utvisas ges särskilda restriktioner

Personer som utgör ett säkerhetsshot, men som inte kan utvisas, måste hindras från att bedriva rekrytering eller sprida propaganda för våldsbejakande syften. Vid ett antal tillfällen har det fattats beslut om utvisning men blivit kvar i Sverige på grund av verkställighetshinder. Åtgärder att begränsa deras möjligheter att utgöra hot mot demokratin eller enskilda människor måste förstärkas. Det kan handla om frihetsberövning, förbud mot att vistas i miljöer där det finns risk att de bedriver rekrytering eller sprider propaganda, mot att de arbetar med barn eller i känsliga miljöer. Det bör även införas restriktioner vad gäller sociala förmåner och rätten att ha offentliga uppdrag.

53. Ökade möjligheter att skydda barn till radikaliserade vårdnadshavare

Lagstiftningen kring socialtjänstens möjligheter att sätta in tvångsåtgärder för att skydda barn och unga fokuserar på den rådande situationen. När det gäller barn till radikaliserade vårdnadshavare, till exempel återvändande från terrororganisationen IS, är detta problematiskt. Indoktrineringen har då skett under lång tid, då barn och unga befunnit sig nära fruktansvärda våldsbrott. Därför bör lagstiftningen ses över för att underlätta socialtjänstens möjligheter att besluta om tvångsåtgärder när barn och unga under lång tid befunnit sig i våldsbejakande, extremistiska miljöer. Insatser bör vidtas för att barnen som tvångsomhändertas efter dessa omständigheter kan leva tryggt utan risk för att deras föräldrars handlingar drabbar dem.

7. Heder

Att bryta det hedersrelaterade förtrycket är en av vår tids största frihetsfrågor. Det handlar om att alla, oavsett kön och oavsett familjebakgrund, ska kunna få del av rätten att bestämma över sin egen framtid. Det handlar om saker som tagits för självklara i vårt samhälle men som förblivit oåtkomliga för de flickor och pojkar, kvinnor och män som lever i en miljö där familjens och gruppens heder är överordnad individens frihet.

Det är viktigt att synliggöra det hedersrelaterade våldet och förtrycket i samhället och följa utvecklingen över tid. Enligt en kartläggning från dåvarande Ungdomsstyrelsen (2009) hade omkring 70 000 unga kvinnor och män mellan 16 och 25 år i Sverige begränsningar i förhållande till äktenskap eller av familjen bestämda villkor för val av partner. Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer uppskattade 2014 att det kunde vara uppåt 100 000 personer som lever under hedersrelaterade begränsningar i valet av partner (SOU 2014:49). Forskare har bedömt att det kan vara så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer.

Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35) uppskattade att minst 250–300 personer under 2011 upplevde en akut eller ganska akut risk att bli gifta mot sin vilja. När det gäller könsstympning uppskattade Socialstyrelsen år 2015 att 38 000 flickor och kvinnor i Sverige var könsstympade. Cirka 7000 av dem var under 18 år.

Tjejjers rätt i samhället (TRIS) gjorde våren 2018 en kartläggning bland unga i årskurs nio i Uppsala med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Resultatet visade att 20 procent av flickorna och 10 procent av pojkarna hade hedersrelaterade krav på sig. Av den gruppen svarade 23 procent att de kommer att utsättas för tvångsförlovnin g eller äktenskap vid en otillåten kärleksrelation. I gruppen uppgav vidare 41 procent av flickorna och 31 procent av pojkarna att de upplevde en oro över att inte få bestämma sin framtida partner. Nästan var tredje flicka som uppgav att hon inte får välja sin framtida partner uppgav vidare att hon utsatts för flera olika former av våld vid upprepade tillfällen de senaste tre åren.

På uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötlands län har Stiftelsen Allmänna Barnhuset i juni 2018 tagit fram en rapport avseende hur unga med ett begränsat val gällande partner svarat kring bl.a. olika former av våldsut-satthet. Av eleverna som uppgav att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med som vuxen, svarade 88 procent att de utsatts för någon form av misshandel någon gång under uppväxten.

Även storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har, i samarbete med Örebro universitet, under 2017 och 2018 gjort en kartläggning i syfte att undersöka omfattningen och karaktären av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i respektive stad. I Stockholmsstudien framkom att 10 procent lever med oskuldsnormer. I Malmö uppgick siffran till 20 procent och i Göteborg till 13 procent.

Antalet barn som förts ut ur landet har fördubblats i år under perioden juni-september, enligt statistiken från Länsstyrelsens Östergötland nationella stödtelefon. En nationell kartläggning kring bortförda barn som Länsstyrelsen Östergötland gjorde 2019 visar att 71 procent av de kommuner som svarade på enkäten uppgav att de saknade rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn.

Brås rapport Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet lyfter att tystnaden mot rättsväsendet är en tydlig ingrediens i hederskulturen, särskilt när det gäller brott som har begåtts inom kollektivet. Det tyder på att mörkertalet är högt och att den hedersrelaterade brottsligheten i Sverige är mer omfattande än kartläggningar visar.

De senaste åren har kommuner och myndigheter uppmärksammat situationen för inte minst unga och flickor i utsatta områden. Polisen har presenterat flera årliga rapporter som visar hur fundamentalister begränsar flickor och kvinnors frihet i utsatta områden.

Enskilda kommuner som Borås har tagit fram rapporter som visar hur moralpoliser agerar i stadsdelar och hur en betydande andel av flickorna utsatts för könsstymning. Det är bra att mer kunskap och fakta om situationen kommer fram, nu måste de politiska åtgärderna vara tillräckligt kraftfulla.

Vi liberaler värnar individen före kollektivet. Ingen människa ska av sin omgivning hindras att utöva de självklara rättigheter och möjligheter som gäller lika för alla i hela landet. Det gäller alla oavsett kön, ursprung eller bostadsort och det gäller alla oavsett om man är medborgare, nyanländ eller asylsökande. Kultur, tradition eller religion får aldrig användas som ursäkt för att upprätthålla förtryckande sedvänjor.

Det är av största vikt att ha en tydlig analys av hedersrelaterat våld och förtryck. Av ideologiska skäl eller av missriktad välvilja förekommer det fortfarande – särskilt på politikens vänsterkant – att mekanismerna bakom denna form av våld osynliggörs eller att det öppet förnekas att hedersrelaterat våld och förtryck ens existerar som en särskild företeelse.

54. Förbud uppfostringsresor

Uppfostringsresor är ett sätt att bestraffa minderåriga genom att skicka dem till släktingar i ett annat land. Det kan handla om minderåriga som har en annan sexuell läggning än vad släkten anser önskvärdt, som upprätthåller familjens föreställningar om heder eller som lever ett liv oförenligt med familjens värderingar. Nyligen larmade UD om att antalet unga svenskar som skickas utomlands till ”uppfostringsanstalter” stiger. De luras av familjen till att tro att de ska på semester, men lämnas i själva verket över till släktingar eller blir i värsta fall inlåsta på någon institution där de hålls fängslade och utsätts för psykiska och fysiska övergrepp. De som återvänder har ofta problem med psykisk ohälsa och missbruk, och de är ofta traumatiserade. Utrikesdepartementet hanterade 2019 25 ärenden som rörde så kallade uppfostringsresor med barn och unga vuxna. Det rörde sig då främst om resor till Kenya och Somalia. Liberalerna har fått igenom nya regler för utreseförbud kopplat till tvångsäktenskap och könsstymning, men det omfattar inte minderåriga som skickas utomlands för att bestraffas för deras livsstil. Det bör införas ett förbud mot att skicka minderåriga på uppfostringsresor eller andra form av resor utomlands där syftet är att bestraffa.

55. Utred förbud mot kusingiften

Ett förbud mot kusingiften bör utredas, i kombination med att relevanta myndigheter får i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj om riskerna med att ingå kusingiftenskap. Kusingifte är en del av hederskulturen, där giftermål inom släkten anses gynnsamt för familjens rykte och heder. Risken för sjukdomar på grund av inavel är överhängande i släkter med kusingiften i flera led. Men bruket att gifta sig inom sin släkt har även sociala konsekvenser som många gånger handlar om att behålla förtryckande hedersnormer.

56. Kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsoperationer

Media har gång på gång rapporterat att religiösa grupper och familjer med hedersnormer pressar unga till att genomföra oskuldskontroller vilket genomförs av vården, trots att det inte är förenligt med svensk lag.

Verksamheter som uppmanar till oskuldskontroller och oskuldsooperationer ska inte erhålla offentliga bidrag. Legitimerad personal som vilseleder genom ovetenskaplig, felaktig information och genomför dessa ingrepp bör förlora sin legitimation. Ett särskilt brott bör även införas för oskuldskontroll för såväl den som utför kontrollen och den som begär kontrollen om det är en annan person än den som utsätts. Den som genomför eller medverkar till oskuldsooperation av minderårig ska dömas till fängelse.

57. Rätt till målsägandebiträde för samtliga hedersbrott

Alla som utsätts för brott med hedersmotiv ska ha rätt till målsägandebiträde som besitter kunskap om området så fort en utredning har tillsatts. Tydliga riktlinjer för detta måste tas fram för att domstolen ska förordna målsägarbiträden med rätt kompetens.

58. Stängda dörrar i mål om hedersrelaterade brott för att skydda offer och vittnen. Domstolsförhandlingar rörande minderåriga eller i sexualbrott eller migrationsmål sker oftast bakom stängda dörrar. Men i flera fall som rör hedersrelaterat våld och förtryck nekas förfrågan om detta. Vid en domstolsförhandling som gäller hedersrelaterade brott ska huvudregeln vara att dessa behandlas bakom stängda dörrar. Känsligheten i denna typ av fall och offer och vittnens behov av skydd och säkerhet överväger allmänhetens rätt till öppna rättegångar.

59. Sanktioner mot föräldrar som inte hjälper bortförda barn tillbaka till Sverige

Socialtjänsten ska kunna begära att domstol ska döma ut viten till föräldrarna och skadestånd till barnet så länge föräldrarna inte medverkar till att barnet förs hem. För att det ska bli effektivt måste rutiner för samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och Försäkringskassan förbättras.

60. Tillfälliga vårdnadshavare ska ges till bortförda barn.

I lagstiftningen bör det framkomma att vid särskilda skäl ska en särskild förordnad vårdnadshavare kunna utses utan vårdnadshavares samtycke. Barn som är bortförda och som inte kan komma hem till Sverige eftersom föräldrarna inte deltar i utredningen ska få tillfälliga vårdnadshavare som har möjlighet att hjälpa att föra barnets talan.

61. Skydda ensamkommande flickor från övergrepp

I Socialstyrelsens lägesrapport 2020 framkommer att andelen ensamkommande flickor har ökat från 8% till 28% och många placeras i familjehem, oftast hos släktingar. Det framkommer i rapporten att finns risker när ensamkommande flickor placeras i nätverkshem som bland annat hedersrelaterat våld och förtryck, människohandel samt utnyttjande och exploatering i hushållslaveri (sexuellt eller annat). I ett ärende har JO riktat kritik mot en socialnämnd för att nämnden placerade en flicka, som var under 15 år, i ett familjehem trots att det hade kommit fram uppgifter om att flickan var gift med en vuxen son till familjehemsföräldrarna. Socialstyrelsen bör skärpa riktlinjerna så att ensamkommande barn aldrig placeras i familjehem när det föreligger risk för övergrepp.

62. Skolan ska motverka hederskultur

Skolans läroplan innehåller exempelvis skrivningar om att ingen ska utsättas för diskriminering och att främlingsfientlighet ska motverkas. Liberalerna vill även införa en skrivning i skolans styrdokument om att skolan ska ”motverka hedersrelaterade normer, och säkerställa att alla elever vet att ingen får utsättas för förtryck eller våld av hedersskäl och informera alla elever om deras rättigheter.”

63. Nationellt kompetenslyft

Räcker inte med ny lag Det behövs ett statligt finansierat kompetenslyft för som säkerställer att all personal som möter barn under 18 år – även de som arbetar med yngre barn – får utbildning i frågor som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetenslyftet ska nå ut till personal vid bland annat barnavårdscentraler, förskolor, grundskolan och gymnasiet, fritidsverksamheter, socialtjänst samt Migrationsverket.

64. Utrikesdepartementet ska göra allt för att få hem svenska barn

Utrikesdepartementet bör prioritera frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. UD bör arbeta proaktivt för att nyttja alla diplomatiska möjligheter att få hem barn som förts ut ur landet mot sin vilja. Dessutom bör Socialtjänsten få i uppdrag att utveckla socialtjänsternas möjligheter att samverka effektivt med bl.a. utrikesförvaltningen och ta fram metodstöd för hanteringen av dessa ärenden.

65. Inrätta särskilda enheter inom polisen mot hedersbrott

I varje polisområde finns det en uttalad enhet som ska omhänderta ärenden som rör brott i nära relationer eller narkotikabrott. Det bör finnas motsvarande för arbete mot hedersbrott i utsatta områden. För att förbättra kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck inom åklagarkåren bör heder vara ett obligatoriskt moment på grundutbildningen för åklagare.

66. Skolplikten måste upprätthållas när barn försvinner utomlands

Såväl Riksrevisionen som Länsstyrelsen Östergötland har uppmärksammat att det saknas tydliga rutiner och tillsyn när det gäller barn som inte är i skolan för att de befinner sig utomlands. Det kan handla om barn som inte är motiverade att gå i skolan, som har förts utomlands för uppfostringsresor eller för att giftas bort. Skolpersonal måste ges glasklara riktlinjer för att alltid hävda skolplikten och utfärda viten till vårdnadshavare som inte säkerställer barnens skolnärvaro.